

Szentmártoni János

A valóság látszat

Ágh István: Semmi sem úgy

Ágh István nagy formátumú költészetében a „valóság látszat” és a látomásszerűen föltáru-
ló valóság egymáson áttüköröződve van jelen. Mint mikor az ablaküveg előtt állva egyszerre érzé-
keljük a kinti világot és a benti visszfényét, önmagunk arcképével. Ez csak úgy lehetséges, hogy az
Ágh-versek olyan létszinten alakulnak, készülődnek napvilágra, ahol egységben működnek még az
alkotó szellem reális és szürreális érzékszervei. Így történhet, hogy ugyanolyan hitelességgel kelnek
életre gyerekkori hiedelmek, mint megtörtént események. Ebből adódik az is, hogy hiába az alapve-
tően prózai, enjambement-os dikció – maga a vers mintha lebegne, egyfajta szolid ünnepélyesség-
ben, álombeszédként a valóság fölött. Ágh István legutóbbi, *Semmi sem úgy* című verseskötetéből
olyan versek igazolják mindezt, többek között, mint a *Kísérlet a nem ismert idővel*, *Éjféle árnyékeprő*,
Megállóban, *Képzelt valóság*, *Zene*.

Igaza van Kemsei Istvánnak, amikor a következőket írja egyik tanulmányában: „...amit Ágh a
kezdetektől fogva tud a világból, az nagyon egyszerű, és ugyanakkor nagyon bonyolult, nagyon ter-
mészetes, és nagyon nehéz a természetességét tudomásul venni, nagyon az orrunk előtt van, éppen
ezért csak nagy nehézségek árán látható meg, az emberi tudat ritka állapotaiban.” („*Ahol minden ma-
gában való összefonódik*” I. Ágh István lírája = K. L., *Valamennyi időnk*, Orpheusz, 2002, 31.)

Még előző kötete (*A képzelet emléke*, 2000) emlékezetes, gondolkodásmódját és mentalitását oly jel-
lemző költeményében írta:

*Nem tartom számon, mit írtak a költők
öreg korukban, miféle cseleket
aszaltak a különbeke érdekében,
nem becsmérlem sárkányomat, mint femhézázó
mesehős, nem leplezem félelmemet iróniával,
tudomásul veszem, aki megjelent legbelül,
s lopakodik, alattomban terjeszkedik,
lefoglal magának annyit, ahány kiló
vagyok meztelenül és éhgyomorral.*

(Újesztendei várakozás)

Ez a sztoikus magatartás és belső fegyelem két nagy költőelődével rokon, Berzsenyivel és Arany
Jánosával. De míg a niklai remetét keserű indulatai, az *Őszikék* Arany Jánosát pedig margitszigeti
Nagyszalonta-nosztalgija meggátolta abban, hogy tulajdon emlékeivel berendezett magány-terét
otthonaként élje meg – addig Ágh Istvánnak, akinek eredendően elégikus költészete úgyszintén el-
sősorban hiányokból építkezik, sikerül az elvesztett és elvesztett gyerekkori vidék kellékeivel bebú-
torozott világnak abban a szegletében, amelyet elfoglal, hazát lelnie, szülőföldjére ismernie. Azzal
egy időben, hogy számba veszi a múlt veszteségeit, újra is teremti azokat, mozgósítja őket egy élhe-
tőbb jelen érdekében. Nem optimista szemlélet ez, sőt, nagyon is sok fájdalmat kiállt, csak egy olyan
mindent átható életenergia hozadéka, amely a múltat – jelené avatva – átnyújtja a jövőnek. Nem
hiszi, hogy tud vele mit kezdeni az utókor, de ha másra nem is, ijesztő hiányára rákérdez majd, és
kimentti belőle mindazt, ami még kimenthető. E higgadt bölcsességnek köszönhetően Ágh nemcsak
a múlttal, ugyanolyan – a fenti versrészlettel is illusztrált – természetességgel néz szembe az elmú-
lással is.

Megejtően szép a napkelteből kifelé ballagó, sportszatyros öregúr és a hajnallal szemben menetelő, első buja éjszakája emlékéet lobogtató fiatalkori énjének találkozása a hídon, amikor e látomásnak kegyelméből az idős költő szembenézhet egykori önmagával. Egyetlen pillanat az egész, s az öregúr a gyógyfürdő, a kamasz pedig az ismeretlen jövő felé veszi útját. Bravúrja a versnek, hogy mindez nem az idős költő, hanem a benne maradéktalanul megőrződött és tovább élő fiú szemszögéből sejlik fel, akinek szemrehányó magatartását még megalkuvást nem tűrő tisztasága szentesíti. A narátor mindezt a vers közepén árulja el:

*én voltam a fiú, s mert fölismertem
fiatalságom rémét az öregben,
fölujjongtam, legalább vegye észre,
micsoda mámor izzik iszonyomban*

(Ketten a hídon)

A *Semmi sem úgy* tárgyalt első ciklusának (*Idézetek a megtalált időből*) világa gyerek- és ifjúkori emlékmozzaikokból áll össze. Külön erénye, ahogyan leheletfinoman, alig észrevehetően áthajlik a jelenbe, mint a fent idézett versben is, vagy például *A magány közhelyei* megrendítő vallomásában, amely élete hű társát szólítja meg, vagy a *Gyerekjátékban*, ahol unokája játszadozását figyeli a költő. Az áldott szülőkre, a falusi szülőháza, az első szerelmek kalandjaira való emlékezést beárnyékolják a szegénység és a háború borzalmainak fel-felvillanó képei – de a cikluszáró, *Zene* című költemény mégis mintha megáldaná, amikor kimerevíti ezt a korszakot az örökkévalóság egy fontos pillanatában: „...oly éteri világot / tárt föl, amit már nem értek, csak érzem / a lét isteni részét az egészben.”

Ács Margit a következőt fogalmazza meg Ágh István 1998-as *Mivé lettél* című válogatott kötete kapcsán: „Lehetséges, hogyha nem pusztuló falut hagy maga mögött, ha egy erőszakos, konzervatív paraszti világból erőnek erejével kellett volna kiszakítania magát, lázadó költőként elhagyogatta volna múltja emlékeit. Így azonban egész élete hosszában hűségesen vezekelt „szökéséért”, s paradox módon ez a vezeklő hűség olykor életfontosságú erőforrás volt a számára.” (*A lepkék fényörületével = Á. M., A hely hívása*, Antológia, 2000, 324.)

Nem tudom, mennyire válhatott volna Ágh lázadóvá, aki sérelemből „elhagyogatta” emlékeit – de hogy a *túlélő szökevény* egészséges lelki 발달ása egyik legfőbb ihletforrása maradt mindvégig, az szent igaz.

„Lírai szenvedély nélkül üres a vers” – indítja e manapság nagy bátorságnak számító megállapítással a kötet második ciklusát *Magára hagyott* című költeményében. Üres, csakúgy, mint szerelem nélkül az emberi élet. Még jó, hogy az egyik leghitelesebb költő szájából hangzik ez el, hiszen Ágh ugyanúgy kerül a pátoszt, mint az iróniát. Sokan összekeverik az érzelmeket az érzelmességgel, így halálra rémülnek, ha egy kortárs versben a logikai bukfenck mellett helyet kap a szív hangja is. Ágh úgy veszi számba elégiáiban élete veszteségeit (*ősz végi lamentáció*), hogy nem sajnálatja magát – ugyanakkor *félelmét sem leplezi iróniával*. Minden versében különös egyensúly uralkodik, amelynek egyik fő szervezőereje a lírai szenvedély. Akár bevalljuk, akár tagadjuk, maradandó költészet e nélkül még nem jött létre a világ kezdete óta.

*Annyi ikaruszi törvénysértés után
végre földszintes békeességbe értünk,
ennél mélyebbre kikötni egyszer lehet,
minden égi esemény itt zajlik le a kertben,
madaraink sápadt hasalja láttán fekete
macska fűbeli csönnye kűszik a fára,
túlérett meggyeszenek édesgetnek, lépji ki
lábnyomodból az elérhető világmindenségbe.*

(Földszintes)

Tipikus Ágh István-verskezdés. Mindenféle előkészítés nélkül, egyszerű szavakkal, plasztikus képekben, az embert körülvevő természeti és tárgyi világ bevonásával, a vég feszültségkeltő fénytörésé-

ben már a legelején megérint mindent, amely szerves része lesz az egész versnek. Semmi nem harsány, egyetlen komponens sem kerül előtérbe – kölcsönösen erősítik egymás fényét.

Míg az első ciklusban a gyermekévek keltek életre, itt a férfikor magánéletéből olvashatunk meg-
rázó epizódokat, amelyeket átjár, megízésít az érett, s az együtt öregedésben továbbmélyülő szerelem nemes óbora. A hűség nemcsak múltjához, jelenéhez is köti az embert. De már nincs szükség az ifjúság vagdalkozó bizonyításkényszerére, elég egyetlen mozdulat, tekintetváltás. Mert rend van végre, s a nyaraló nyári kertjéből vagy a szomszéd csárda teraszáról már jobban, pontosabban látni a világot, amelyet kiszínesít a lélek játéka. Ahogyan az emlékek is fölfénylenek, mint a megtalált gyöngyök a tengerfenéken. Akár a hajdani repülőút (*A halhatatlanság órája*). Mintha az eltelt sok-sok év beleférne abba a felejthetetlen órába, amely föld és ég között, a halhatatlanság ígéletének mámorában telt.

A ciklus záróverse (*Szentséges éj*) továbbberósi hitében az idős költőt, hogy hiába bár a múltó idő hordaléka, elhunyt barátok (*Képzőlézés Orbán Ottó emlékére*), széthullt szülőföld (*Csendélet szegfű-csokorral*), a személyes vég fenyegető árnyéka (*Mikor a vénség megkísért*), semmi sem múlik el nyomtalanul. Van – már nem világmegváltó, „csupán” a létet önmagában egyensúlyban tartó – feladata még, amelytől mások is gyógyulhatnak, amelyből mások is erőt meríthetnek. Mindennek egyik leg-hitelesebb példázata a hű társal végígelt szerelem is:

*ilyenkor tör föl a sose halunk
meg, fölporög a heje-huja tánc,
hiteds magaddal te is, szuggeráld,
fiatal vagy, fiatalok vagyunk*

*kettesben itt a csárda teraszán,
bár a kabátunk szárnya földig ér,
ábrándjainkat négyökrös szekér
viszi tovább.*

(Szépi őszi nap)

Összefoglalás igényű a *Költő pásztorokkal* ciklus. Takáts Gyula születésnapjára íródott e címadó költemény – de az idős mester és más kortársak (pl. a Hetek-társ Serfőző Simon a *Gyerekidőben*) mellett megszólíthatnak, illetve felidéződnek a már eltávozott barátok és mesterek alakjai is egyfajta lírai újra-olvasónaplók formájában, úgy mint Jékely (*Hajnali zárándoklat*), Füst Milán (*Stórr kapitány visszanyeri feleségét*), Illyés (*Ebéd a kastélyban*). De Ághnál soha nem a verset író költő kerül előtérbe, mint inkább a vers és a verset író költő világa, kora, történelme. Így e szellemi kapcsolatok körül mintegy virtuális valóságként megelevenedik a múlt is, az elmúlt évtizedek keserű világa. Keserű, mert szenvedéssel teli, de mégiscsak az ifjúságot jelentette.

Különös hangsúlyt kap joggal e panorámában 1956 és felelősségteljes öröksége (*Összegyűjtött valomások*). Ágh István ott volt a magyar történelem egyik legdrámaibb és legrészgyentelenebb délelőtti-jén a Kossuth téren, ahol a sortűzben ő is megsebesült. A gyilkosok és az életben maradt áldozatok, szemtanúk emlékezetét egyaránt megszólító *Októberi fogadalom* súlyos zárómondatával kivetíti e dél-előtti véres tragédiáját az utódok lelkiismeretébe: „hiába hegedt be a seb, a gyalázat helye fáj.”

Egy reményvesztett nemzedék hangja szólal meg abból a korból, amelyben az itthon maradtok már nem tudtak mit kezdeni apáik örökségével; az emigránsok java része pedig „útiruháját” „elkoptatta / drága anyanyelvével együtt” (*Valahol délen*):

*Akik abban a korban szerencsélhettek élni,
nem akarták fölfogni, milyen nyomorultan
otthonatlanok, azt sem értették igazán,
megfáradt nappaluk miatt oszlottak-e szét,
vagy a pohárnak beszélő rémalaktól,
aki a kedvüket lassan fenékig itta,
bár közönséges üvegárus, mégis pimaszul
odatelepült fura árnyék volt, a csöd sötétje.*

(Boldogult úrfikoromban)

Mit csinálhat a költő, aki versben, prózában egyaránt, egész életén át igyekezte a pusztuló külvilágból egy belső valóságba átmenekíteni az egykori értékeket és kellékeket, amelyeknek mára már csak a hiányát lelhetjük föl? Ugyanazt, mint eddig. Bár *semmi sem úgy* és ott áll már, mint régen, s a látomásban fellobbanó, halott édesanyját is hiába faggatja az igazságról („anyám! unokámat hoztam / itt lüktet a bal karomban / el kell mennem nemsokára / hol találok az apámra?”), ő csak konokan hallgat a tűzhely fölött fazekába meredve (*Mire való visszajárnom*) – de az emlékezet konzerváló- és a művészet rendezőereje helyére rakosgatja az egykor emberi munkától dolgos és emberi érintéstől forró tárgyakat, amelyek – elhagyatva és kihűlve bár, de – egy atlantisi világról tudósítanak (*Semmi sem úgy*).

Talán jól is van így. Mert ha minden a helyén állna, Ágh István nem írna verseket. Ő, meglehetősen boldogabb volna, – ám mi, olvasói, boldogtalanabbak; a kortárs és a mindenkori irodalom pedig jóval szegényebb. (Ágh István: *Semmi sem úgy*, Nap Kiadó, 2003)

Az asztalnál urak lesik a nyárson sült kecsegét II.